

KOMMENTARER: TRYGVE SÖDERLING

Från velourpappa till grottman

Vid sidan av de allra mest uppenbara fördelarna med den pågående sexualpolitiska intifadan (se förra numret, ”Zon 6”) kan man notera några intressanta sidoeffekter.

En är att ryktesspridningen om invandrare som ”kommer hit och våldför sig på ’våra’ kvinnor”, eftersom de har ”en annan kultur”, har upphört. Det har blivit alltför uppenbart att den ’andra’ kulturen fanns mitt ibland oss, hela tiden.

En annan sidoeffekt är att den så kallade Kulturmannen, nyligen så omstridd, plötsligt framstår i ganska oskyldig dager.

Åtminstone i jämförelse med den antagonist som berättats fram i en massiv våg av vittnesmål typ #metoo och #dammenbrister.¹

Vi kan kalla denna andra, anrika manstyp eller -dimension, blixtbelyst i och med fallet Weinstein, för Grottmannen.

När riksdagsledamoten Anna Kontula för två år sen, i en debatt om invandrare, påminde om att de absolut flesta övergreppen mot finländska kvinnor begås av infödda finländska män, och tillade att de senare tydligen vill ha ensamrätt – då kallade Juhana Torkki hennes ironiska twist för ”krigsretorik” (*sotapuhetta*) i en ”essä” i *Helsingin Sanomat*

(5.12.2015). Två veckor senare (20.12) kopierades Torkkis resonemang ordagrant av Olav S. Melin i dennes kolumn i *Hufvudstadsbladet*.

De fakta Kontula pekade på var förstås välkända, men tack vare #metoo och andra upprop har verkligheten bakom siffrorna – en övergreppskultur där anmälda våldtäkter är den smala toppen på det breda isberget – blivit omöjlig att vifta bort med att den som påminner om saken är ”extrem”.

Som slagträ mot invandrare är den påken en bu-merang.

Begreppet Kulturmannen, å sin sida, föddes i en essä av Åsa Beckman (”Kulturmannen. Porträtt av en utdöende art”, *Dagens Nyheter* 27.4.2014) med avstamp i författaren Lena Anderssons oerhört stilsäkra, satiriska roman *Egenmäktigt förfarande*.

Utmärkande för K-mannen i Lena Anderssons beskrivning är att han är kreativ, hyllad (kanske med rätta), omgiven av beundrare. En del av hyllningen sker sängvägen – i rockbranschen talar man om *groupies*. Lena Anderssons roman berättas av ”Ester Nilsson”, en avancerad kultur-*groupie*.

Åsa Beckmans tes var att den fascinerande K-mannen, i romanen kallad ”Hugo Rask”, är på utdöende. Orsak: allt flera kvinnor intar allt flera höga positioner i kulturlivet. En slutsats som kanske inte är helt vattentät: är det inte snarare bäddat för flera kvinnliga hjärtekrossare vid sidan av de manliga?

¹ Tidskriften *Astra* har gjort en mycket viktig insats på finlandssvenskt håll genom en facebookgrupp och genom nätsidan <http://www.astra.fi/dammenbrister/>

För en jämlikare debatt kan begreppet ”kulturman” ändå vara nyttigt, som komplettering av traditionella, i första hand kvinnligt kodade begrepp som *diva*, *femme fatale* och *drama queen*.

Alla fyra är fascinerande gestalter. Det fatala, ur *groupiens* perspektiv, uppstår när objektet är bara ytligt intresserat. Vid sidan av *la femme fatale* har vi alltid haft *l’homme fatal*.

Men kan man tvinga någon att älska?

Ett nytt lager av betydelser fick K-begreppet när Ebba Witt-Brattström rejält utvidgade den manliga hegemoniaspekten. Där Åsa Beckman och Lena Andersson koncentrerat sig på personkemin, flyttade Witt-Brattström i *Kulturmannen* (2016) beslutsamt fokus till en delvis ny gestalt: en kulturell myglare med pinsamt ensidiga kunskaper – om enbart manlig kanon – och ett katastrofalt förakt för kvinnors skapande. ”Kulturmannen” v.2.0 framstod nu som en gravt halvbildad typ som i selektiv solidaritet håller manliga kompisar under armarna; en patriarkatets korpral på kulturens slagfält.

Man kunde tillägga att för en person med så stora brister är själva prefixet ”kultur-” malplacerat. Om inte djupt ironiskt.

Exemplar av både Kulturmannen v.1.0 och 2.0 lär ha observerats i fältförhållanden. En förvirrande faktor är att också kvinnor kan vara genier, förföra *groupies*, brista i kunskaper och bygga nätverk.

Samtidigt inser man att Kulturmannen och -kvinnan ytterst sällan är en Grottmann, eftersom både Hugo Rask och Hedvig Kvik så lätt får som de vill och mera därtill på den erotiska marknaden.

Den ”Kulturman” som Lena Andersson beskriver finns inte med i #metoo-berättelserna, han har inte behövt fundera över om ”ett nej är ett nej” eftersom han inte har fått något ”nej”.

Inte heller syns i #metoo de män (majoriteten) som har frågat, men förstått att ett nej är ett nej. Eller de som har frågat och fått ett ja.

Det nya med Lena Anderssons studie av en asymmetrisk relation – jämfört med andra berömda romaner i genren, av till exempel Carina Rydberg och Maja Lundgren – var att den introducerade ett komiskt register. Också Rydberg och Lundgren har beskrivit självbedrägeriets mekanismer, men med kvinnan enbart som sorgligt offer för mannens lumpenhet. Hos Lena Andersson skrivs den förälskade

hjältinnan däremot fram med en diabolisk blandning av inkännande och distans. Ester är medveten om sitt *groupie*-syndrom, ändå fortsätter hon med en dåres envishet att odla det.

Det är hemskt och roligt och mycket igenkännbart.

K-mannen i hennes tappning är kanske en svikare, en Don Juan, en solochvårare, en skitstövel, men hans ”offer” är en vuxen mänska som kan förväntas förstå vad hon gör. Det är svårt att riktigt skruva upp den moraliska glöden: K-mannens brott är att plocka fallfrukt, kanske att inge förhoppningar. Men framför allt att vara förströdd.

”Kulturmannen” kan alltså inte förväxlas med Grottmannen. Även om många gör det.

Velourpappan

När Grottmannens motsats Velourpappan gjorde entré bland våra kollektiva myter, för ett halvt sekel sen, var det som hånad figur. Svårt att ens minnas längre, men för många var det något utesägligt löjligt (kanske också farligt) att några män tog pappaledigt och gick i kläder av trikåsammet, skuffade barnvagnar, åt sallad, diskuterade blöjor med andra velourpappor. Vägrade vara ”riktiga” män.

Det är länge sen, men det kan vara bra att minnas att attityder faktiskt förändras.

Sprickan

Både Kulturmannen och Grottmannen förekommer i olika storlekar och modeller. Även om det kan vara svårt att se i stridens förvirring och hetta.

Och just här uppstår en spricka i nästan alla #metoo-diskussioner kvinnor emellan.

Å ena sidan kvinna A som hälsar stormen av vittnesmål som början på en ny era: äntligen skambeläggs förövarna, inte offren.

Å andra sidan kvinna B som också välkomnar kampanjen, men oroas av att så fullständigt olika slags berättelser slängs i samma säck – från grova övergrepp, fysiskt våld, till att någon man sagt någonting slipprigt åt en kvinna för 30 år sedan.

Kvinna A berömmar modet hos dem som lagt fram djupt personliga berättelser och pekar på det viktiga i att alla nivåer av önskat beteende och

maktutövning dras fram så att vi nästa gång känner igen dem, ser hur de bildar ett mönster. ”Könsmaktsordningen” är ett ord med ett imponerande antal stavelser och ännu flera konkreta uttryck.

Kvinna B håller med, men ser samtidigt en risk för trivialisering och banalisering, både av trakasserier och av de verkligt svåra erfarenheterna, när våldsmän, uppenbart kriminella, ska samsas med trista ragningsförsök som för B närmast framstår som patetiska. ”Trakasserier” är i en del fall ett alltför stort ord, i andra för litet. Det är något mera än en enskild plump i protokollet; det handlar om förföljelse eller systematisk mobbning.

A: lägg inte ansvaret och skulden på offret, kvinnan. Ofta är hon för chockad för att säga ifrån. Det är alltid offrets upplevelse som gäller.

B: gör inte kvinnan på nytt till ett barn, en omtydd varelse, som hon betraktades fram till 1900-talets början. Alla behöver inte vara amazoner, men vi är inte heller hjälplösa mimosor. Allt som är oönskat är inte övergrepp.

Bägge rösterna, A och B har rätt. Konflikten handlar om en skillnad i infallsvinkel. Där A talar om brott, eller bara obehagligt beteende, talar B om följdfrågan: ska någon straffas, ska hämnd utkrävas? Det är sannolikt på goda grunder som Hollywoodmogulen Weinstein och andra, före och efter honom, har mist position och heder. Men lika sannolikt är att sociala mediedrev kan hamna fel och att det kan gå troll i twitterstormar.

Så länge det handlar om anonymiserade berättelser finns det ingen orsak att ifrågasätta dem; inte heller romanhjältar dras inför rätta ute i den verkliga världen. Ändå kan romaner betyda mycket för att förändra attityder.

Däremot måste till exempel en redaktör, eller en domare som i ett rättsfall ska bedöma verkliga, namngivna mänskors handlingar, räkna med att den som är eller uppträder som offer också kan ha andra motiv än de uppenbara och uttalade.

Någon konkurrerar om ett jobb. Någon vill stoppa en politisk motståndare. Någon vill ha vårdnaden om ett barn. Någon vill hämnas för att den har blivit dumpad.

Också om det gäller bara för en liten bråkdel av fallen, måste man räkna med att människor kan ha

skäl att frisera sin berättelse. Och att särskilt berättelser om sex används som mäktiga vapen, eftersom de så garanterat rör upp starka känslor.

Vid sidan av de mer eller mindre tydliga fallen har man de senaste månaderna kunnat läsa också om otydliga. En populär politiker i Wales begår självmord efter anonyma anklagelser, han visste inte för vad och från vilka. En 30-årig svensk man stängs ute från Facebook ”för evigt” för att han dömts och avtjänat straff för ett samlag för åtta år sen, under samtycke, med en nästan 15-årig tjej (det hade tre månader senare varit ”legalt”, tydligen ingick här någon tredje parts hämndprojekt).

Oklara fall med drag av lynchjustis ska inte skyllas (vilket har gjorts) på #metoo-kampanjerna. Snarare på lystna journalister, skotträdde chefer och vanliga, tanklösa användare av sociala medier. I alla tider har människor, grupper, låtit sig utnyttjas för ryktesspridning och känslostormar. Att vara på den rätta sidan, en upprörd atom i en massa av växande indignation, kan vara berusande. Utan att man märker det har man plötsligt gått över gränsen, själv blivit brottsling. Hatprat är tyvärr inget privilegium för de ”onda”.

Klippboken

Samlar man alla artiklar och notiser om våldsbrott och bedrägerier ur till exempel en dagstidning under 40 års tid, får man en deprimerande klippbok. Kanske får ens tilltro till medmänskorna en törn, på samma sätt som många (och inte enbart män) nu reagerar på berättelserna som samlats i #metoo-kampanjerna. Berättelser som hittills befunnit sig under radarn. Samtidigt finns en jättestor gråzon av helt ”osexiga” brott, mobbning, oförrätter, som bara sällan kommer fram i ljuset. Inte heller där är det hälsosamt med alarmism – eller förringande.

Och kanske det är orättvist mot stenålderns grottmän att jämföra dem med dagens sluskar och ”predatorer” i kostym eller joggingbyxor. Grottkvinnor och -män står bakom de fantastiska målningar som återges i det här numret. Kanske de, förutom geniala konstnärer, var sin tids hjärtekrossare. Åtminstone slår deras hjärtan i bilderna.

19.12.2017